

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԿՈՂՄԻՑ

Եսայի Արտաշեսի Ասատրյանն անցել է եայագետ-պատմաբանի եասանացման քսանամյա մի ժամանակաշրջան: Դեռևս 60-ական թվականների վերջերից, ստեղծված ասանոց Եսային մասնակցում է աարբեր հնավայրերի պեղումների, իսկ 80-ական թվականներին՝ իբրև ձևավորված զիտմական, դեկավարում է հնագիտական արշավախումբ և այդ պեղումների արդյունքում հաջողությամբ պսշտպանում իր թեկնածուական թեզը:

Մասնագետ-ուսումնասիրողների և ընթերցողների ուշադրությանը ներկայացվող այս գրքի հիմքում Ե.Ասատրյանի եկշյալ առեմնաիոսական աշխատանքն է, որ կրում է «Հայաստանի վաղ միջնադարյան ամրոց-բնակատեղիները (ըսա Արագածոտնի Խուշարձանների նյութերի)» վերտառությամբ: Գրքում առաջին անգամ զիական շրջանառության եմ դրիում Հայաստանի ուշ անաիկ և վաղ միջնադարյան մի ուշագրավ Խուշարձանի նյութերն ա ուռումնասիրության արդյունքները:

Արշակունյաց սիրապետության շրջանում Արագածոտնը արքայական կալիածք էր, այստեղ էր Վաղարշապստ մայրաքաղաքը, որն, ըսա սկզբնադրյունների, աներ ևգու պաշապանական եամակարգ: Քաղաքը շրջապասված էր ամուր պարիսպներով: Շրջակայքում կային բազում ամրոցներ, ուրոց միաժամանակ թագավորական գորանոցներ էին: «Ձաքարի-բերդ»-ի աիսլի ամրոցները եիմնված լինեով ոագմական ու տնտեսական մեծ նշանակություն ունեցող, կարևար ճանապարհների եզրերին, Խոսալի պատվար էին մայրաքաղաքի մասույցները պաշտպանելու համար:

Ասեմնաիոսություն մեջ Ե.Ասատրյանը մանրամասնորեն ներկայացրել է Ձաքարի բերդ եմավայրի ճարարապետությունն ու պեղումների եանգամանալից եաշվետվությունը: Ամրոցի կսռույցների շինարարական սկզբունքները, առհասարակ ճաղսարապետական վերլուծությունը, եիմք եմ աալիս հեղինակին եզրակոցներու, որ Ձաքարի բերդը նախմական եաաակագծով, միաժամանակ կառուցված, քաղաքային աիսլի մի բնակավայր է:

Պեղումներալ ձեռք բերված և Հայաստանի մի շարք բնակավայրերից (Արաաշատ, Գառնի, Հացավան, Դվին և այլն) եայունի բազմաքանակ հնագիտական նյութերի եամեմառության արդյունքները համադրելով եայկական միջնադարյան սկզբնադրյունների տվյալների, Ե.Ասատրյանը ամրոցի եիմնաքումը թվագրում է III դարով, իսկ անկումը՝ V դարով, այն կապելով Սասանյան Իրանի դեմ մղված հայ ագաաագրական եայունի պաաերագմների եեա:

Նյութերը վկայում եմ, ուր Ձաքարի բերդի բնակիչները խաղաղ ժամանակ գրադվում էին երկրագործությամբ, անասնապաաությամբ և որարդությամբ: Գտածոները եիմք եմ տալիս հեղինակին քննադկելու արեեսաներին և առաջին հերթին խեցեգործությանն առնչվող աարբեր եարցեր:

Աշխատության վերջում գետեղված եմ թեմայի առնշությամբ օգտագործված դրականության, գծանկարների և լուսանկարների ցանկերը և Լ. Կիրակոսյանի, Հ. Սարգսյանի և Ա. Դավթյանի չափագրությունները և գրչանկարները:

Եսայի Ասատրյանը Հուշարձանների պսհալունության հայկական բնկերության և ՀՀ ԳԱԱ եմագիտության և ագգագրության իմասիառաի նորակսռույցների եմագիտության բաժնի միջոցներով 1985-1988 թթ. պեղումներ է իրականացրել Շենիկ, Թալին և Աշնակ եմավայրերում, որումց արդյունքները, ցավոք չեաացրեց երաաարակել: Քանի որ եիշյալ Խուշարձանների վերաբերյալ եաշվետվությունները, եեղինակի մեզ հասած միակ գլառումներն եմ և ներկայացված նյութերն ընդլայնում եմ միջնադարյան Հայաստանի պաամության ուսումնասիրության աղբյուրագիտական եիմքը, «Ձաքարի բերդ» աշխատությունը հղաաաբակության պատրասաելիս, որոշվեց գրքի վերջում գետեղել դրանք՝ առկա չափագրություններով և լուսանկարներով: